

Познание. ФЭМП.

Темата: Хайысхаба үлэ.

Сыала: хайысханы араарар дьобурдарын салгыы эрчийии (үрдүгэр, анныгар, иннигэр, кэннигэр, ханас, уна, икки ардыгар).

Туттуллар тэрил: презентация, араас өннөөх геометрической быһыылар, түөрт мундук А4 илиис, смайликтар (үөрбут, хомойбут) хас биирдии оҕоҕо, сыһпаралар, күлүүс хартыыната (пазл) хас биирдии оҕоҕо.

Дьайымал хаамыыта.

1. Кириит тыл.

1 Слайд. Саас

– Оҕолоор, билигин дьыл ханнык кэмэй?

Оҕолор эппиэттэрэ:

– Саамай сөп, саас. Бүгүн биһиги остуоруйаҕа ыалдьытты барыахпыт.

– Остуоруйаҕа тийээргэ, билигин бары харахтарбытын симэбит уонна биэскэ дылы ахсаан ааҕабыт «1, 2, 3, 4, 5 эргилин, остуоруйа буолан биэр».

– Харахтарбытын астыбыт. Остуоруйа саҕаланар.

– Бу ханнык остуоруйаны?

Оҕолор эппиэттэрэ:

– Билбэт остуоруйаҕыт эбит дии. Мин эһиэхэ бу остуоруйаны кэпсиэм. Болҕойон истин.

2 Слайд. Олорбута эбитэ үһү Царь.

3 Слайд. Кини кырасаабысса – царевна кыыстаах эбит. Арай биирдэ Царь саарыстыбатын көрө барбыт. Кыһа дьиэтигэр соботох хаалбыт.

4 Слайд. Царевна саадка күүлэйдии тахсыбыт, эмискэ күүстээх тыал түспүт уонна Царевнаны тоҕус иилээх саҕалаах саарыстыбаҕа көтүтэн илдьэ баран хаалбыт.

– Царь саарыстыбатын көрөн кэлбитэ, кыһа суох эбит. Санаарҕаабыт аҕай уонна көмөҕө Иван Царевичи ыңырбыт.

5 Слайд. Иван Царевич, Царевнаны көрдүү барарга бэлэммин диэбит уонна айанна туруммут.

6 Слайд. Биир күн айаннаабыт, иккис күнүн айаннаабыт. Куурусса атахтаах дьиэҕэ тийэн кэлбит.

7 Слайд. Онно Дьэгэ – Бааба олорор эбит.

8 Слайд. Иван Царевич Дьэгэ- Баабаҕа, Царевнаны күүстээх тыал көтүтэн илдьэ барда, кинини көрбөтөбүгүн дуо диэн ыйыппыт. Дьэгэ – Бааба, мин соруудахтаргарбын толордоххуна көмөлөһүөм диэбит.

9 Слайд.

– Онтон, Иван Царевич Дьэгэ – Бааба биэрэр соруудахтарын сатаан толоруом суоҕа диэн мунаахсыйар уонна эһигиттэн оҕолор көмө көрдүүүр.

– Көмөлөһөбүт дуо, оҕолоор?

Оҕолор эппиэттэрэ:

– Истин эрэ, Иван Царевич манньк диир, «Миэхэ көмөлөһөргүтүгэр оҕолор, эһиги сатаан ахсаан ааҕар, геометрической быһыылары билэр, хайысханы үчүгэйдик араарар буолуохтааххыт» - диэбит.

– Хайа оҕолоор, Иван Царевичка көмөлөһөргө бэлэмнит дуо?

Оҕолор эппиэттэрэ:

– Оччоҕуна Дьэгэ – Бааба соруудахтарын толорон саҕалыабын:

10 Слайд.

2. Дидактической оонньуу «Нэдиэлэ күннэрэ».

– Бүгүн нэдиэлэбит ханнык күнэй?

– Бэбэһээ нэдиэлэ ханнык күнэ этэй?

– Сарсын нэдиэлэ ханнык күнэ буоларый?

– Дьыл ханнык кэмнэрий билэбитий? Атталыабын эрэ.

– Дьыл ханнык кэмэ буолла?

11 Слайд. Дьэгэ – Бааба соруудабын толорорго көмөлөстүбүт, Дьэгэ – Бааба Иван Царевичка төгүрүк сап биэрдэ уонна Кикимораба бар диэтэ. Кикимораба карта баар диэбит.

12 Слайд. Иван Царевич сабы батыһан Кикимораба тийэн кэлбит.

13 Слайд. Иван Царевич эмиэ кэпсээбит, Царевнаны буларга көмөлөс диэн көрдөспүт. Кикимора, мин соруудахпын толордоххуна, карта биэриэм диэбит.

14 Слайд. Оҕолоор, Иван Царевичка соруудабы толоругар көмөлөһөбүт дуо?

Оҕолор эппиэттэрэ:

3. Графический диктант (илиискэ хайысхаба улэ).

– Эниги иннигитигэр геометрической быһыылар сыталлар. Ханник быһыылар сыталларын хатылыабын эрэ (төгүрүк, түөрт муннук, үс муннук, көнө муннук, ньолбуһах).

– Болҕойон истин, уонна илиискэ быһыыларгытын сөпкө ууруохтааххыт.

- илиис ортотугар саһарбай төгүрүгү уурабыт;
- төгүрүк уна өттүгэр от күөх түөрт муннугу уурабыт;
- төгүрүк ханас өттүгэр кыһыл үс муннугу уурабыт;
- төгүрүк үрдүгэр халлаан күөх көнө муннугу уурабыт;
- төгүрүк анныгар хара ньолбуһабы уурабыт.

– Оҕолор төгүрүгү ханна уурдугут? (илиис ортотугар)

– Төгүрүк уна өттүгэр ханник быһыы сытарый?

– Төгүрүк анныгар ханник быһыы сытарый?

– Билигин соруудахпытын бэрэбиэркэлиибит.

– Оҕолоор, эниги барытын сөпкө толорбут буоллаххытына, бу слайдаба көстөрүн курдук буолуохтаах.

15 Слайд.

– Ким сыыспыт, бэйэбит сыһаабытын көннөрүн.

– Остуолга уонна туохтар сыталларый оҕолор?

Оҕолор эппиэттэрэ:

– Саамай сөп, смайликтар. Билигин бэйэбитин сыаналаан эрэ. Сөпкө онорбут буоллаххытына үөрбүт смайлигы көрдөрөбүт, сыһа онорбут буоллаххытына хомойбут смайлик көрдөрөбүт.

16 Слайд.

– Биһиги Кикимора соруудабын толордубут. Картаны ыллыбыт. Саппыт салгыы төкүнүйэн бара турда уонна остуоруйа ойууругар кэллибит.

4. Дидактической диктант (хайысхаба улэ, дуоскаба ыйаан иһэбин).

– Иван Царевич ойуурга кыыллара көрсүбүт. Ханник кыыллара көрсүбүтүн, таабырыннары таайдахпытына билиэхпит:

- Төкүнүйэр – бөкүнүйэр

Иннэлэрдээх мээчик баар үһү... (дьуос)

- Хаппыт тэллэй хаһаастаах

Амтаннаах эриэхэ аһылыктаах

Тииттэн тииткэ ыстангалыыр

Кутуругунан оонньуур баар үһү ... (тиин)

- Сыһыыга сырбас,

Ойууру – тыаны кэрийэр

Албынныыры сатыыр баар үһү ... (саһыл)

- Ойуурга олоробун,

Саамай күүстээхпин.

Арбахха кыстыбын

Кыһынын утуйабын диир баар үһү... (эһэ)

- Ким кыһын ойуурга аччык кэрийэ сылдьарый? (бөрө)

– Көрүн эрэ, оҕолоор, кыылар хайдах туралларын.

– Тиин икки ардыгар туох олороруй? (дьуос)

– Дьуос уна өттүгэр туох олороруй? (саһыл)

- Дьюос ханас өттүгэр туох олороруй? (тиин)
- Дьюос үрдүгэр туох олороруй? (эһэ)
- Дьюос анныгар туох олороруй? (бөрө).
- Билигин сынньана таарыйа хамсаныы оноруохпут. Хамсаныыбытын сангата суох, илиилэрбитинэн көрдөрөн оноробут.

5. Физкультминутка «Тугу да сангарыма, хамсанан көрдөр».

Үрдүк! Намыһах!

Ханас! Уна!

Ыраах! Чугас!

Кэтит! Синньигэс!

Уна диэки биирдэ хаамп.

Ханас диэки биирдэ хаамп.

Иннин диэки иккитэ.

Кэннигинэн иккитэ.

Ити кэннэ, өйдөөн көр,

Ханна бааргын билигин.

– Оҕолоор, биһиги хамсаныы оноро сырыттаһытына, Иван Царевич замокка тийэн кэлбит.

18 Слайд.

– Замокка киирэр аан бу баар. Царевнабытыгар киирэр аанмыт, хаамыскаларынан баттаммыт.

Замокка киирэргэ аантан хаамыскалары ыраастаһытына наада.

6. 9-ка дылы ахсаан.

– Оҕолоор, эһиги 1-тэн 9-ка дылы сыыппаралары сааһылааххытын наада (остуолларга туран үлэлииллэр).

– Саамай кыра ханнык сыыппараны?

– Саамай улахан ханнык сыыппараны?

– 4 уонна 6 сыыппара икки ардыгар ханнык сыыппара турарый?... (5)

– 7-тэн улахан сыыппаралары этин. 7 иннигэр тураллар ду, кэннигэр ду? (кэннигэр, уна өттүгэр)

– 4-тэн кыра сыыппаралары этин. Кинилэр хайа өттүгэр туралларый? (ханас)

– Оҕолоор, эһиги көмөбүтүнэн Иван Царевич замокка киирэр аан иннигэр тийэн кэллэ.

19 Слайд.

– Ол гынан баран, ааны аһахтаах хурустаал күлүүс тыла тостон хаалбыт.

20 Слайд.

– Иван Царевичка күлүүһү сааһылаан хомуйан биэрэбит дуо?

7. Пазл хомуйуута (тангыта)

21 Слайд.

– Оҕолоор, эһиги көмөбүтүнэн Иван Царевич замок аанын аһан Царевнаны быһаата (босхолоото).

22 Слайд.

– Билигин оҕолоор, детсаптыгар төннөр кэммит кэллэ, эмиэ харахпытын симэн баран 1-тэн 5-кэ дылы ахсаан аабыабын.

– 1, 2, 3, 4, 5.

8. Рефлексия

– Оҕолоор, бүгүн биһиги кимиэхэ көмөлөстүбүт? (Иван Царевичка)

– Саамай ханнык соруудабы сөбүлээтигит?

– Ханнык соруудабы ыарахан дии санаатыгыт?

– Иван Царевич и кырасаабысса Царевна эһиэхэ махтаналлар.

– Манан биһиги дьарыкпыт бутэр, барыгытыгар махтал.